

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

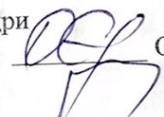
Кафедра економіки праці та соціального розвитку

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор Національного
університету біоресурсів і
природокористування України
професор, академік НААН
« - І. І. Бабутлін
2020 р.

РОЗГЛЯНУТО І СХВАЛЕНО
на засіданні вченої ради економічного факультету
Протокол № 12 від « 17 » червня 2020 р.

« А. Д. Діброва
Декан факультету

на засіданні кафедри економіки праці та соціального
розвитку
Протокол № 13 від 16 червня 2020 р.

Завідувач кафедри « О. Ю. Єрмаков

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ЕКОНОМІКА ПРАЦІ В АГРАРНИХ ФОРМУВАННЯХ**

ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 05 СОЦІАЛЬНІ ТА ПОВЕДІНКОВІ НАУКИ
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 051 ЕКОНОМІКА
РІВЕНЬ ВИЩОЇ ОСВІТИ ТРЕТІЙ (ОСВІТНЬО-НАУКОВИЙ) РІВЕНЬ
ФАКУЛЬТЕТ економічний

РОЗРОБНИК: доктор економічних наук, професор кафедри економіки праці
та соціального розвитку Ткачук Вадим Анатолійович

Київ - 2020

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Економіка праці в аграрних формуваннях

(назва)

Галузь знань, напрям підготовки, спеціальність, освітньо-науковий рівень		
Галузь знань	<u>05 Соціальні та поведінкові науки</u> (шифр і назва)	
Спеціальність	<u>051 Економіка</u> (шифр і назва)	
Рівень вищої освіти	<u>Третій (освітньо-науковий) рівень</u>	
Характеристика навчальної дисципліни		
Вид	основна	
Загальна кількість годин	150	
Кількість кредитів ECTS	5	
Форма контролю	Екзамен	
Показники навчальної дисципліни для денної та заочної форм навчання		
	денна форма навчання	заочна форма навчання
Рік підготовки	1	
Семестр	2	
Лекційні заняття	20 год.	
Практичні, семінарські заняття	20 год.	
Лабораторні заняття	-	
Самостійна робота	80 год.	
Індивідуальні завдання	-	
Кількість тижневих годин для денної форми навчання:		
аудиторних	2 год.	
самостійної роботи здобувача –	4 год.	

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета і завдання дисципліни “Економіка праці в аграрних формуваннях”.

Вивчення дисципліни передбачає опанування аспірантами наукових положень щодо: формування й раціонального використання трудових ресурсів села в аграрному секторі економіки, регулювання соціально-трудова відносин у сільському господарстві на мікро-, мезо- й макрорівні, забезпечення мотиваційного механізму в трудових колективах агроформувань різних форм власності й господарювання, забезпечення оптимальної кон'юнктури на ринку праці на селі.

Дисципліна забезпечує науково-прикладну підготовку та набуття навиків для проведення наукових економічних досліджень у аграрних формуваннях, знайомить з відповідними методами й прийомами дослідницької роботи в соціально-трудова сфері аграрної сфери АПК.

Завдання:

- набуття навиків з організації наукових експериментів розвитку соціально-трудова відносин у аграрних формуваннях різних типів;
- оволодіння прийомами й методами науково-дослідної роботи із соціально-трудова проблематики та особливостями їх застосування;
- ознайомлення з результатами досліджень учених-економістів, які досліджували(-ють) різні аспекти розвитку соціально-трудова відносин у сільському господарстві й на селі;
- оволодіння способами аналізу соціальних процесів та вміння користуватись прийомами соціального партнерства в аграрній сфері АПК;
- сформулювати майбутні гіпотези гармонійного розвитку соціально-трудова сфери у сільському господарстві в ракурсі сталого розвитку сільських територій;
- ознайомлення з досвідом роботи міжнародних організацій у сфері соціально-трудова відносин.
- формування знань про закономірності розвитку ринку праці та особливості зайнятості населення в економіці, її аграрному секторі та на селі;

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач повинен:

знати: теоретичні основи постановки наукового завдання, планування, організації та проведення наукових економічних досліджень, науково-виробничих і виробничих експериментів, а також основні методи досліджень, що використовуються для теоретичних узагальнень, економічного аналізу поточної ситуації з проблематики досліджень і розробки перспективних напрямів розвитку.

Вміти: планувати, організовувати, проводити наукові дослідження, обробляти, аналізувати, захищати та публікувати одержані результати досліджень.

3. ПРОГРАМА ТА СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

- повного терміну денної (заочної) форми навчання

Назви тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
л		П	л а б	ін д	с.р.	л		п	лаб	інд	с.р	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІКИ ПРАЦІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ												
Тема 1. Теоретичні аспекти економіки праці в аграрному секторі економіки	12	2	2			8						
Тема 2. Формування системи соціально-трудова відносин у с.-г. підприємствах	12	2	2			8						
Тема 3. Трудовий потенціал та його використання	12	2	4			8						
Тема 4. Формування і розвиток людського капіталу в аграрних формуваннях	12	2	2			8						
Тема 5. Наукові основи організації, нормування й оплати праці в аграрних формуваннях	16	2	6			8						
Тема 6. Основи методології дослідження соціально-трудова відносин у с.-г. підприємствах	12	2	2			8						
Тема 7. Мотивація праці та якість трудового життя в сільському господарстві: методичні засади	12	2	2			8						
Разом за розділом 1	90	14	20			56						

РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН У АГРАРНИХ ФОРМУВАННЯХ												
Тема 8. Формування й використання трудових ресурсів у аграрних формуваннях	12	2	2			8						
Тема 9. Соціально-трудова відносина зайнятості в с.-г. виробництві	12	2	2			8						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 10. Організація та оплата праці в аграрних формуваннях: прикладні аспекти	12	2	2			8						
Тема 11. Аналіз, звітність і аудит у сфері с.-г. праці	12	2	2			8						
Тема 12. Міжнародний досвід регулювання соціально-трудова відносин	12	2	2			8						
Разом за розділом 2	60	10	10			40						
Усього годин	150	24	30			96						

5. ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ п/п	Назва практичної роботи	Обсяг, год.
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЕКОНОМІКИ ПРАЦІ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ		
1	Понятійний апарат економіки праці в аграрному секторі економіки	2
2	Елементи системи соціально-трудова відносин у с.-г. підприємствах	2
3	Оцінка трудового потенціалу	4
4	Розвиток людського капіталу	2
5	Організація, нормування й оплата праці в аграрних формуваннях	6
6	Прийоми й методи дослідження розвитку соціально-трудова відносин у с.-г. підприємствах	2
7	Оцінка якості трудового життя в сільському господарстві	2
	Колоквіум 1	2
РОЗДІЛ 2. ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ РОЗВИТКУ СОЦІАЛЬНО-ТРУДОВИХ ВІДНОСИН У АГРАРНИХ ФОРМУВАННЯХ		

8	Трудові ресурси й кадровий потенціал у аграрних формуваннях	2
9	Зайнятість і соціальний захист сільського населення	2
10	Прикладні аспекти організації праці в аграрних формуваннях	2
11	Документи звітності й джерела інформації розвитку соціально-трудової сфери на селі	2
12	Порівняльний аналіз міжнародного досвіду регулювання соціально-трудових відносин	2
	Колоквіум 2	2
	Всього	34

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Теоретичні аспекти економіки праці в аграрному секторі економіки	8
2	Формування системи соціально-трудових відносин у с.-г. підприємствах	8
3	Тема 3. Трудовий потенціал та його використання	8
4	Тема 4. Формування і розвиток людського капіталу в аграрних формуваннях	8
5	Наукові основи організації, нормування й оплати праці в аграрних формуваннях	8
6	Основи методології дослідження соціально-трудових відносин у с.-г. підприємствах	8
7	Мотивація праці та якість трудового життя в сільському господарстві: методичні засади	8
8	Формування й використання трудових ресурсів у аграрних формуваннях	8
9	Соціально-трудові відносини зайнятості в с.-г. виробництві	8
10	Організація та оплата праці в аграрних формуваннях: прикладні аспекти	8
11	Аналіз, звітність і аудит у сфері с.-г. праці	8
12	Міжнародний досвід регулювання соціально-трудових відносин	8
	Разом	96

7. КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ, КОМПЛЕКТИ ТЕСТІВ ЕКЗАМЕН

1. Розставте правильно відповідність

1. Види руху населення	А. Розширений, простий і звужений
2. Типи відтворення населення	В. Екстенсивний і інтенсивний
3. Режими відтворення населення	С. Природний, економічний і соціальний

2. Які Ви знаєте основні показники ефективності праці?

- 1) Рентабельність праці
- 2) Продуктивність праці
- 3) Трудомісткість
- 4) Норма праці

3. Яка відмінність між сторонами й суб'єктами соціально-трудових відносин?

- 1) Суб'єкти мають лише первинні, а сторони можуть мати як первинні, так і делеговані права в регулюванні соціально-трудових відносин
- 2) Сторони мають лише делеговані, а суб'єкти – первинні права в регулюванні

соціально-трудоу відносин

- 3) Сторони мають лише первинні, а суб'єкти можуть мати як первинні, так і делеговані права в регулюванні соціально-трудоу відносин
- 4) Різниця немає

4. Як класифікуються сільськогосподарські роботи з метою їх нормування?

- 1) Польові механізовані, ручні й будівельні роботи
- 2) Роботи по обслуговуванню тварин і ремонтно-механічні роботи
- 3) Роботи по обслуговуванню стаціонарних машин й транспортні роботи
- 4) Тракторні роботи, роботи у рослинництві й тваринництві

5. Коефіцієнт стійкості хроноряду служить для...

- 1) забезпечення правильної організації трудового процесу
- 2) вибору способу вивчення затрат часу
- 3) оптимізації співвідношень між трудовими рухами
- 4) уточнення величини замірів при хронометражу

6. Що являє собою паспортизація тваринницьких приміщень?

- 1) Визначення придатності тваринницьких ферм для виробництва м'ясо-молочної чи іншої тваринницької продукції
- 2) Визначення вартісної оцінки тваринницьких приміщень для продажу
- 3) Характеристика технологічних параметрів тваринницьких ферм, організаційно-економічних умов виконання робіт по обслуговуванню тварин
- 4) Визначення придатності тваринницьких ферм для виробництва продукції та їх реальної ринкової ціни

7. Які режими праці та відпочинку Ви знаєте?

- 1) Внутрішньогосподарський, загальногосподарський, кварталний
- 2) Внутрішньозмінний, тижневий
- 3) Добовий, місячний, річний
- 4) Внутрішньоденний, середньодобовий

8. Чим відрізняються системи оплати праці між собою?

- 1) Способом поєднання основної й додаткової оплати праці
- 2) Використанням видів оплати праці
- 3) Об'єктом нарахування заробітку
- 4) Джерелом формування фонду оплати праці

9. Розставте правильні визначення термінів?

1. Номінальна заробітна плата	A. Сума грошей, які отримує працівник за виконану роботу чи відпрацьований час, кількість і якість витраченої праці та кінцеві результати діяльності підприємства
2. Реальна заробітна плата	B. Ринкова вартість сукупності життєвих засобів, необхідних для відтворення робочої сили в грошовому виразі, що залежить від стану ринку праці й потреб людини
3. Ціна робочої сили	C. Сума споживчих благ, які можна придбати на отриману заробітну плату, що залежить від рівня цін на життєві блага

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ			
Третій (освітньо-науковий) рівень Спеціальність 051 Економіка	Кафедра економіки праці та розвитку сільських територій	ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ № ____ з дисципліни “Економіка праці в аграрних формуваннях”	Затверджую Зав. кафедри (підпис) О.Ю. Єрмаков
<i>Екзаменаційні запитання</i> (максимальна оцінка 10 балів за відповідь на кожне запитання)			
1. Методологічні аспекти дослідження розвитку соціально-трудової сфери в аграрній економіці..			
2. Концептуальні напрями удосконалення організації та оплати праці в аграрних формуваннях.			
<i>Тестові завдання різних типів</i> (максимальна оцінка 10 балів за відповіді на тестові завдання)			

1. Яке визначення поняття “соціально-трудові відносини” є найбільш вірним?

1	Це об’єктивно існуюча взаємодія людей, машин і механізмів у процесі виробництва, відображають наміри та дії учасників цих відносин і обумовлені усвідомленою ними взаємною залежністю
2	Це суспільні відносини між людьми в процесі поділу й кооперації виробництва в тій чи іншій галузі економіки, їх взаємний зв’язок в процесі виконання поставлених завдань урядом країни соціального характеру
3	Це відносини між підлеглими й керівництвом у процесі виробництва продукції, її спілкування працівників, їх взаємний зв’язок у повсякденному житті в інтересах трудового колективу
4	Це відносини між людьми в процесі виробництва, обміну, розподілу й споживання товарів, взаємне спілкування працівників на рівні підприємств, галузі, регіону, держави, їх взаємний зв’язок у трудовій діяльності

2. Які Ви знаєте види руху населення?

1	Природний
2	Соціальний
3	Простий
4	Економічний

3. Хто може виступати як сторона соціально-трудових відносин?

1	Профспілка підприємства й/або Федерація профспілок
2	Найманий працівник
3	Держава й роботодавець
4	Союз роботодавців і уряд країни

4. Які види поділу праці Ви знаєте?

1	Загальний
---	-----------

2	Поодинокий
3	Технологічний
4	Окремий

5. Які форми первинних трудових колективів Ви знаєте?

1	Ланка, бригада
2	Дільниця, відділок
3	Механізований загін
4	Всі перелічені

6. Які основні форми безробіття Ви знаєте?

1	Структурне й фрикційне безробіття
2	Невідкладне й сезонне безробіття
3	Постійне й хронічне безробіття
4	Структурне й циклічне

7. Якими напрямками діяльності займається Міжнародна організація праці?

1	Нормотворча діяльність, міжнародна технічна співпраця
2	Посередницька, миротворча діяльність
3	Дослідницька, видавнича діяльність
4	Стабілізуюча, посередницька та регулююча діяльність

8. Розставте правильні визначення термінів.

1. "Трудові ресурси"	А. Частина населення, що добровільно працює або хоче працювати та забезпечує попит на робочу силу для виробництва товарів у певній галузі економіки
2. "Робоча сила"	В. Працездатна частина населення, яка володіє фізичними й інтелектуальними здібностями й здатна виробляти матеріальні та нематеріальні блага, надавати послуги та виконувати роботу
3. "Економічно активне населення"	С. Здатність людини до праці, тобто сукупність її фізичних та інтелектуальних даних, що можуть бути застосовані у виробництві

9. Упишіть правильну відповідь - назву моделі соціально-трудова відносин у міжнародній практиці, яка характеризується централізованим регулюванням соціально-трудова відносин у державному секторі та значній свободі цього процесу в приватному й концесійному секторах. Завдяки такому підходу, враховуючи велику чисельність трудових ресурсів, підтримується низький рівень безробіття. Зокрема, одним із напрямів його регулювання є практика створення додаткових робочих місць для надлишкової робочої сили на тому самому підприємстві, що, звичайно, стримує масштабні вивільнення при тих чи інших змінах.

Упишіть у бланк відповідей правильну відповідь на це питання

10. Які бувають види норм праці?

1	Норма виробітку, норма обслуговування
2	Норма чисельності, норма керованості
3	Норма часу, нормоване завдання, комплексні норми праці
4	Норма використання, норма кількості, нормована робота

8. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Лекції, практичні заняття з використанням розрахунково-аналітичних завдань, робота з даними соціально-економічного розвитку областей України.

Годин у тиждень – 4/1, тижнів на вивчення – 10.

9. ФОРМИ КОНТРОЛЮ

- поточний (опитування, колоквиум);
- підсумковий – залік (письмовий)

10. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. Економіка праці і соціально-трудові відносини: підручник / [О.В. Шкільов, О.Д. Балан, В.А. Ткачук, Є.О. Ланченко, І.П. Гаврилюк, В.А. Ярославський, С.С. Барабан]; за ред. О.В. Шкільова. – К.: ЦП “Компринт”, 2015. – 750 с.

2. Оплата праці в сільськогосподарському виробництві / О.А. Аврамчук, О.Д. Балан, В.В. Вітвіцький, Ю.Я. Лузан, В.В. Павленко, О.В. Шкільов. – К.: Центр “Агропромпраця”, 2000. – 464 с.

3. *Колот А.М.* Соціально-трудові відносини: теорія і практика регулювання: Монографія. – К: КНЕУ, 2004. – 230 с.

11. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Економіка праці і соціально-трудові відносини: підручник / [О.В. Шкільов, О.Д. Балан, В.А. Ткачук, Є.О. Ланченко, І.П. Гаврилюк, В.А. Ярославський, С.С. Барабан]; за ред. О.В. Шкільова. – К.: ЦП “Компринт”, 2015. – 750 с.
2. Колот А.М. Соціально-трудові відносини: теорія і практика регулювання: Монографія. – К: КНЕУ, 2004. – 230 с.
3. Дієсперов В.С. Економіка сільськогосподарської праці – К.: ІАЕ УААН, 2004. – 488 с.
4. Оплата праці в сільськогосподарському виробництві / О.А. Аврамчук, О.Д. Балан, В.В. Вітвіцький, Ю.Я. Лузан, В.В. Павленко, О.В. Шкільов. – К.: Центр “Агропромпраця”, 2000. – 464 с.
5. Сучасний стан, проблеми та тенденції соціально-трудових відносин в Україні: спроба соціального конструювання / [відп. ред. д-р екон. наук., проф. Ю.І. Саєнко, канд. філос. наук Ю.О. Привалов]. – К.: ВД “Стилос”, 2003. – 361 с.
6. Механізм державного регулювання соціально-трудових відносин: [монографія] / [В.М. Гончаров, М.В. Рябоконт, А.Є. Пожидаєв і ін.]. – Луганськ: Ноулідж, 2012. – 154 с.

7. Павлов В.І. Соціальне партнерство на ринку праці України: [монографія] / В.І. Павлов, А.М. Колосок. – Рівне: НУВГП, 2009. – 223 с.
8. Соціально-трудові відносини: проблеми гармонізації: [монографія] / [М.В. Семикіна, З.В. Смутчак, С.Р. Пасека, Ю.Д. Петров]; за ред. М.В. Семикіної. – Кіровоград: КОД, 2012. – 300 с.
9. Жадан О.В. Соціально-трудові відносини в умовах глобалізації: теорія та практика державного регулювання: [монографія] / О.В. Жадан. – Х.: С.А.М., 2012. – 360 с.
10. Листопад І.І. Нормування праці в сільськогосподарських підприємствах: Навч. посібник. – Харків: ХДАУ. – 1998. – 186 с.

Допоміжна

11. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Підручник. – 5-те вид., оновлене. – К.: Знання, 2011. – 390 с.
12. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Навч.-метод. посібник / За заг. ред. проф. Качана Є.П. - Тернопіль: ТДЕУ, 2006. – 373 с.
13. Пилипенко С.М., Пилипенко А.А., Отенко І.П. Економіка праці та соціально-трудові відносини. Навч. посібник. – Харків: Вид. ХДЕУ, 2004. – 244 с.
14. Калина А.В. Економіка праці: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. – К.: МАУП, 2004. – 272 с.
15. Червінська Л.П. Економіка праці: Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 216 с.
16. Гнибіденко І.Ф. Соціально-економічні проблеми зайнятості і соціального захисту населення в аграрному секторі економіки України: [монографія] / І.Ф. Гнибіденко. – К.: Соцінформ, 2002. – 336 с.
17. Економічна енциклопедія: 3 томи / Редкол.: ...С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2000-2002.

Інформаційні ресурси

1. Статистичні збірники “Праця України”, “Сільське господарство України”, “Україна у цифрах”, статистичні щорічники України та інші статистичні видання Держстату України.
2. www.ukrstat.gov.ua (Інтернет-сайт Державної служби статистики України).
3. www.rada.gov.ua (Інтернет-сайт Верховної Ради України).
4. www.minagro.gov.ua (Інтернет-сайт Міністерства аграрної політики та продовольства України).
5. www.mlsp.gov.ua (Інтернет-сайт Міністерства соціальної політики України).
6. www.fpsu.org.ua (Інтернет-сайт Федерації професійних спілок України).
7. www.fru.net.ua (Інтернет-сайт Федерації роботодавців України).
8. www.nspp.gov.ua (Інтернет-сайт Національної служби посередництва і примирення).
9. www.uapp.kiev.ua (Інтернет-сайт Українського науково-дослідного інституту “Украгропромпродуктивність”).
10. Офіційна й оперативна інформація підприємств АПК.